

آمین زندگی

سال سیزدهم، شماره ۵۲ زمستان ۱۴۰۲ شماره مجوز ۲۱/۰۹/۰۹/۹۷

فصلنامه علمی آموزشی
انجمن علمی - دانشجویی
تربیت مربی مراکز پیش از دبستان
مرکز آموزش علمی - کاربردی
شرکت تعاونی پیشتازان آیین زندگی

- ❖ مختصری درباره اقتصاد آموزش (بخش دوم)
- ❖ بررسی کارآفرینی فناورانه در نظام آموزش عالی
- ❖ بررسی ارزش غذایی و دارویی خرما از دیدگاه علم پزشکی و طب اسلامی
- ❖ آموزش ابتدایی، چالش امروز و آینده

صفحه	مطالب این شماره
۱	• مختصری درباره اقتصاد آموزش (بخش دوم) ○ آزاده جعفری کارگر
۴	• بررسی کار آفرینی فناورانه در نظام آموزش عالی ○ شهره الفی
۶	• بررسی ارزش غذایی و دارویی خرما از دیدگاه علم پزشکی و طب اسلامی ○ ماجده شبانیان
۸	• آموزش ابتدایی، چالش امروز و آینده ○ کیومرث امجدیان

مرکز آموزش علمی کاربردی شرکت تعاونی پیشتاژان آیین زندگی	* صاحب امتیاز:
مریم قمی بزرگی	* مدیر مسئول:
نازی سعیدی	* سردبیر:
مهرانگیز میکائیلی، بهار رجبی، طیبه مهویدی زاده، مریم قمی بزرگی	* هیئت تحریریه:
آزاده جعفری کارگر، شهره الفی، ماجده شبانیان، کیومرث امجدیان	* همکاران این شماره:
مریم قمی بزرگی	* ویرایش:
سلیمه پارسایی مهر	* هماهنگی و روابط عمومی:
مرکز آموزش علمی کاربردی شرکت تعاونی پیشتاژان آیین زندگی aienezendegy@yahoo.com	* چاپ و تکثیر:
بلوار اشرفی اصفهانی، نرسیده به پل همت، خیابان قموشی (پارک) شهرک همای جنوبی	* رایانامه:
۰۲۱-۴۴۳۴۱۳۳۱	* آدرس:
	* تلفن:

مختصری درباره اقتصاد آموزش (بخش دوم)

ادامه از شماره قبل:

ممکن است، این برنامه توسعه به آموزش عالی توجه زیادی نکند. در کشورهایی که سیاست‌های خصوصی سازی اقتصادی در آن‌ها اجرا می‌گردد، تخصیص هزینه‌های دولت در زمینه آموزش فنی و حرفه‌ای کاهش می‌یابد، زیرا که بخش‌های مختلف صنایع که اینک در مالکیت خصوصی است، هزینه آموزش نیروی انسانی خود را متقبل می‌شوند.

۴. نرخ بازده سرمایه‌گذاری در آموزش

بر اساس تحقیقات انجام شده در کشورهای در حال توسعه، سرمایه‌گذاری آموزشی بیشتر از سرمایه‌گذاری در سرمایه‌های فیزیکی بازده دارد که نشان از کمپایی مزم سرمایه انسانی است. نتایج این تحقیقات نشان داده است که:

۱. نرخ بازده سرمایه‌گذاری آموزشی بر اساس مقاطع آموزشی کاهش می‌یابد؛ لذا بازده آموزش ابتدایی، بیشتر از مقاطع بالاتر است.

۲. نرخ بازده خصوصی و اجتماعی آموزشی بسیار نابرابر است، بدین علت که دولت‌های در حال توسعه یارانه بیشتری به آموزش می‌دهند. پس، چون فرد هزینه آموزش کمتری می‌پردازد، لذا، بازده خصوصی بالاتر از نرخ بازده آموزش است.

۳. صرف نظر از بازده خصوصی و اجتماعی سرمایه‌گذاری آموزشی، نرخ بازدهی آموزشی در بخش خصوصی یا رقابتی هر کشور، بیشتر از بخش عمومی است. این امر به دلیل انعطاف‌پذیری بیشتر نظام حقوق و دستمزدها در بخش خصوصی نسبت به بخش دولتی است.

۴. نرخ بازدهی سرمایه‌گذاری در آموزش حرفه‌ای، کمتر از نرخ بازدهی در آموزش عمومی

است. دلیل این مسئله این است که هزینه سرانه تمام مقاطع آموزش حرفه‌ای به دلیل تجهیزات و نیروی متخصص‌تر آموزشی، از آموزش عمومی بیشتر است. همچنین، دانش آموختگان برنامه‌های درسی آموزش عمومی، در مقایسه با برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای طیف گسترده‌ای از مشاغل را در پیش رو دارند، لیکن دانش آموختگان فنی و حرفه‌ای صرفاً برای ورود به یک

شغل خاص آموزش دیده‌اند. البته می‌توان این امر را حاکی از اهمیت بخش خدمات در کشورهای در حال توسعه نیز تلقی کرد.

۵. نرخ بازده سرمایه‌گذاری آموزشی در میان زنان بیشتر از مردان است. لازم به ذکر است که نرخ بازده سرمایه‌گذاری در آموزش از تفریق درآمد نیروی کار آموزش دیده و کمتر آموزش دیده، نسبت به هزینه آموزش آن‌ها به دست می‌آید. یک جزء عمده این هزینه، درآمدهایی است که فرد در حین تحصیل از دست می‌دهد. لذا چون هزینه فرصت ناشی از اشتغال به امر آموزش زنان در کشورهای در حال توسعه، کمتر از مردان است، نرخ بازده آموزشی‌شان نیز فزونی می‌گیرد.

۵. هزینه مالی آموزش و پرورش در ایران

در ایران، مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه، هزینه‌های آموزش و پرورش توسط دولت تأمین می‌شود؛ لذا هرگاه که دولت در تنگناهای مالی بوده است، منابع مالی کافی برای گسترش آموزش و پرورش در دسترس نبوده است. به ویژه، در دوران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، به علت اوضاع نامساعد اقتصادی و پس از پایان جنگ تحمیلی و شروع اجرای برنامه توسعه، به علت افزایش رقابت بخش‌های اقتصادی در استفاده از منابع عمومی در سطح کلان، دولت را بر آن داشته است تا زمینه تأمین هزینه آموزش و پرورش فرزندان برخی خانوارها را از طریق تأسیس مدارس غیرانتفاعی فراهم نماید. لذا طرح گسترش مدارس غیرانتفاعی آماده و تصویب شد و پیش‌بینی می‌شد تا پایان برنامه دوم توسعه حدود ۲۰ درصد دانش آموزان کشور در این مدارس تحصیل نمایند. از

سوی دیگر، کیفیت پایین مدارس دولتی، به عنوان یک عامل درونی نظام آموزشی، باعث گردیده است که در حال حاضر، تقاضا از عرضه امکانات غیرانتفاعی افزون‌تر باشد. بدین ترتیب، دولت بخشی از هزینه دانش‌آموزان و هزینه کادر آموزشی و فضاهای فیزیکی و غیره را به عهده مردم می‌گذارد. اگرچه اتخاذ این سیاست، مسائل هزینه‌ای دولت را تا حدودی تخفیف می‌دهد، لیکن مسئله توسعه آموزش و پرورش به عوامل دیگری هم مربوط است.

استفاده از توان مالی خانوارها، در پرداخت هزینه آموزش به تنهایی جوابگوی تنگناهای بودجه‌ای نیست و مشکل اصلی از تخصیص نامناسب بودجه دولت ناشی می‌گردد. بدین صورت که، اگر بازدهی حاصل از سرمایه‌گذاری در امر آموزش ابتدایی بالاتر باشد، دولت باید بودجه را متناسب با آن تخصیص دهد. همچنین، یک نظام متمرکز و غیرقابل انعطاف در زمینه هزینه بودجه در مدارس مختلف کشور امکان استفاده از کارایی مدیران را در کاهش بودجه و ایجاد نوعی رقابت و استفاده از معیارهای متناسب با شرایط خاص را کاهش داده است.

همان‌طور که گفته شد، تخصیص هزینه‌ها در سطوح مختلف باید رابطه‌ای مستقیم با بازدهی آن داشته باشد. بررسی‌ها نشان داده است که آموزش ابتدایی در راه توسعه، بیشترین بازده را دارد؛ زیرا با هزینه‌ای کمتر، جمعیت بیشتری را آموزش می‌دهد و این آموزش در بینش آن‌ها اثر به سزایی دارد.

در مقابل آموزش عالی، هزینه زیادی در بر دارد، و باید توجه داشت هنگامی که دولت به سمت آزادسازی فعالیت‌های اقتصادی حرکت می‌کند، هزینه آموزش عالی را باید بخش خصوصی، که استفاده کننده نهایی این نیروها است، پرداخت

نماید. علیرغم بدیهی بودن این مطلب که دولت باید در تأمین هزینه‌های آموزش عالی، نسبت به آموزش متوسطه و ابتدایی استفاده بیشتری از خود خانوارها بنماید؛ اما به دلیل تقاضای بیش از حد، در عمل مجبور گردیده است تا سرمایه‌گذاری بیشتری در توسعه آموزش عالی انجام دهد. این در حالی است که، هزینه کردن منابع محدود و کمیاب برای جوابگویی به این تقاضای فزاینده، که به علت تفاوت بهره‌وری

تراکم دانش آموز در کلاس و نسبت دانش آموزان روستایی به کل دانش آموزان که به اهداف تعیین شده نرسیده‌اند.

۸. موانع بررسی میزان کارایی مدارس خصوصی و دولتی

در ایران

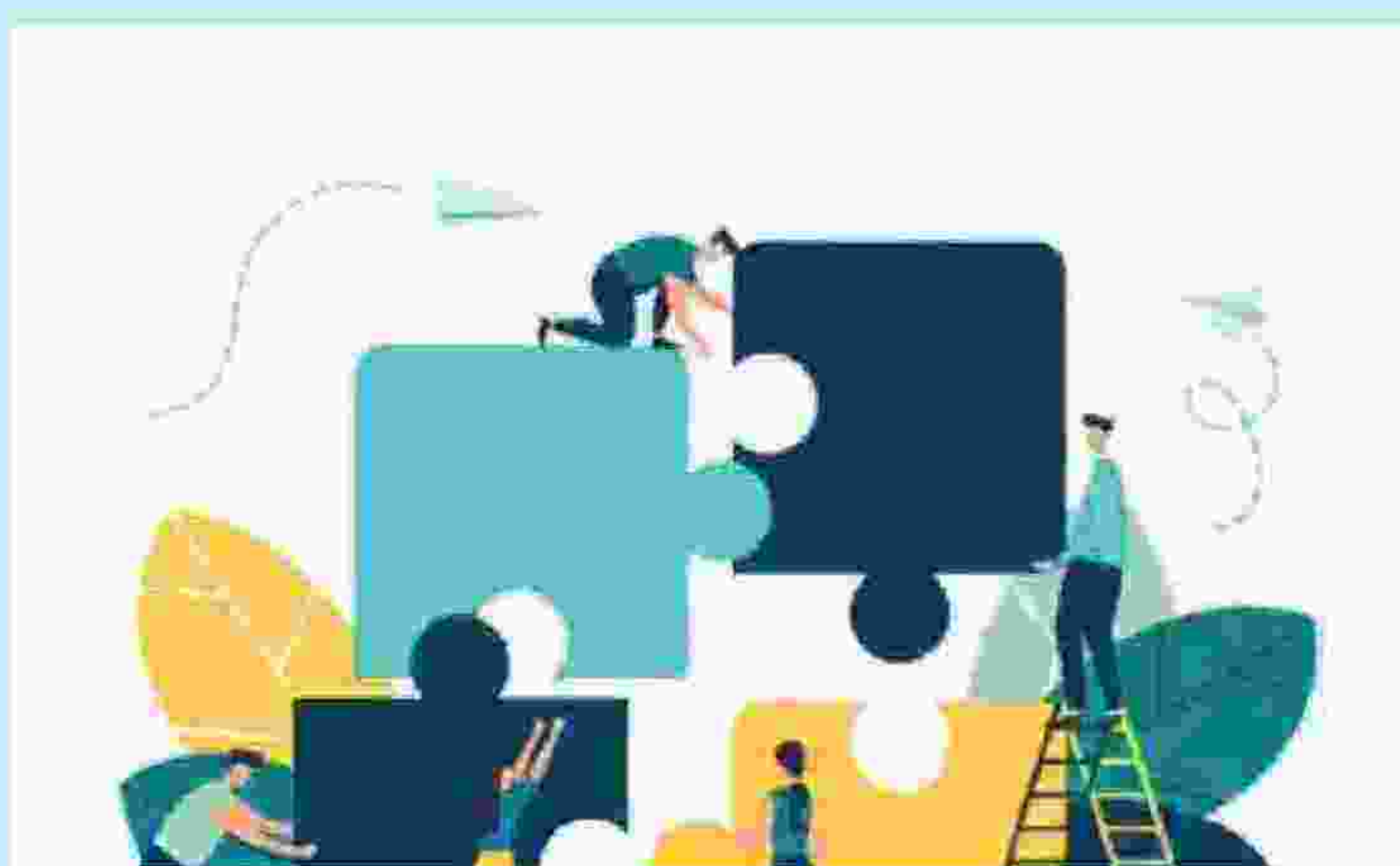
عدم برابری عرضه و تقاضای آموزشی (سبقت گرفتن تقاضا بر عرضه) دولت را بر آن داشته است تا بخشی از سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش را از دوش دولت برداشته تا خانوارها در تأمین مالی آموزش مشارکت نمایند. تحقیق پیرامون کارایی مدارس خصوصی، صرف نظر از کاهش مخارج آموزشی در بودجه دولت، اهمیت فراوانی دارد. یکی از شیوه‌های بررسی میزان کارایی این مدارس، مقایسه عملکرد آن‌ها با مدارس دولتی است. از نظر روش‌شناسی، نمونه‌های تصادفی از این دو نوع مدارس انتخاب می‌گردد و نمرات دانش آموزان در بعضی از دروس با هم سنجیده می‌شود. انجام این نوع تحقیق در ایران با مشکلاتی همراه است؛ چون واگذاری بخشی از آموزش به بخش خصوصی به دلایل مختلف (از جمله کمبود سرمایه، و...) به کندی صورت می‌گیرد، عرضه آموزش، قدرت برابری با تقاضا را نداشته است؛ لذا مدارس خصوصی به گزینش متقاضیان دست زده‌اند و دانش آموزان برتر را بر می‌گزینند. در ضمن چون والدین هزینه تحصیلی فرزندان را می‌پردازند؛ لذا محیط مناسب‌تری برای تحصیل آنان فراهم می‌کنند تا نتایج بهتری حاصل شود و متقابلاً به این دلیل مدارس خصوصی نیز در برابر والدین مسئولیت‌پذیرتر عمل می‌کنند. بنابراین مقایسه کارایی مدارس خصوصی و دولتی هنگامی میسر است که تحلیل‌گر بتواند تأثیر این عوامل زمینه‌ای را در نتایج موفقیت تحصیلی دانش آموزان حذف نماید.

به هر حال مطالعات مختلف پیرامون مقایسه میزان کارایی مدارس خصوصی و دولتی در برخی از کشورهای در حال توسعه نشان داده است که اگرچه معلمان مدارس خصوصی مدرک تحصیلی پایین‌تری دارند؛ ولی عملکرد آموزشی بهتری دارند. دانش آموزان به کتب بیشتری دسترسی دارند و به طور کلی، سیاست‌های آموزشی را بهتر

اگرچه آموزش نوعی سرمایه‌گذاری است که بازدهی اقتصادی - اجتماعی دارد، اما اگر نحوه تخصیص منابع موجب کاهش بازدهی آن گردد، نتیجه چیزی جز اتلاف منابع مالی و انسانی نمی‌باشد. هرچه میزان افت تحصیلی بالا باشد، نشان می‌دهد که هزینه‌ها بیشتر سوخت شده‌اند و افزایش نرخ افت تحصیلی نیز، نمایانگر افزایش فقر در جامعه است.

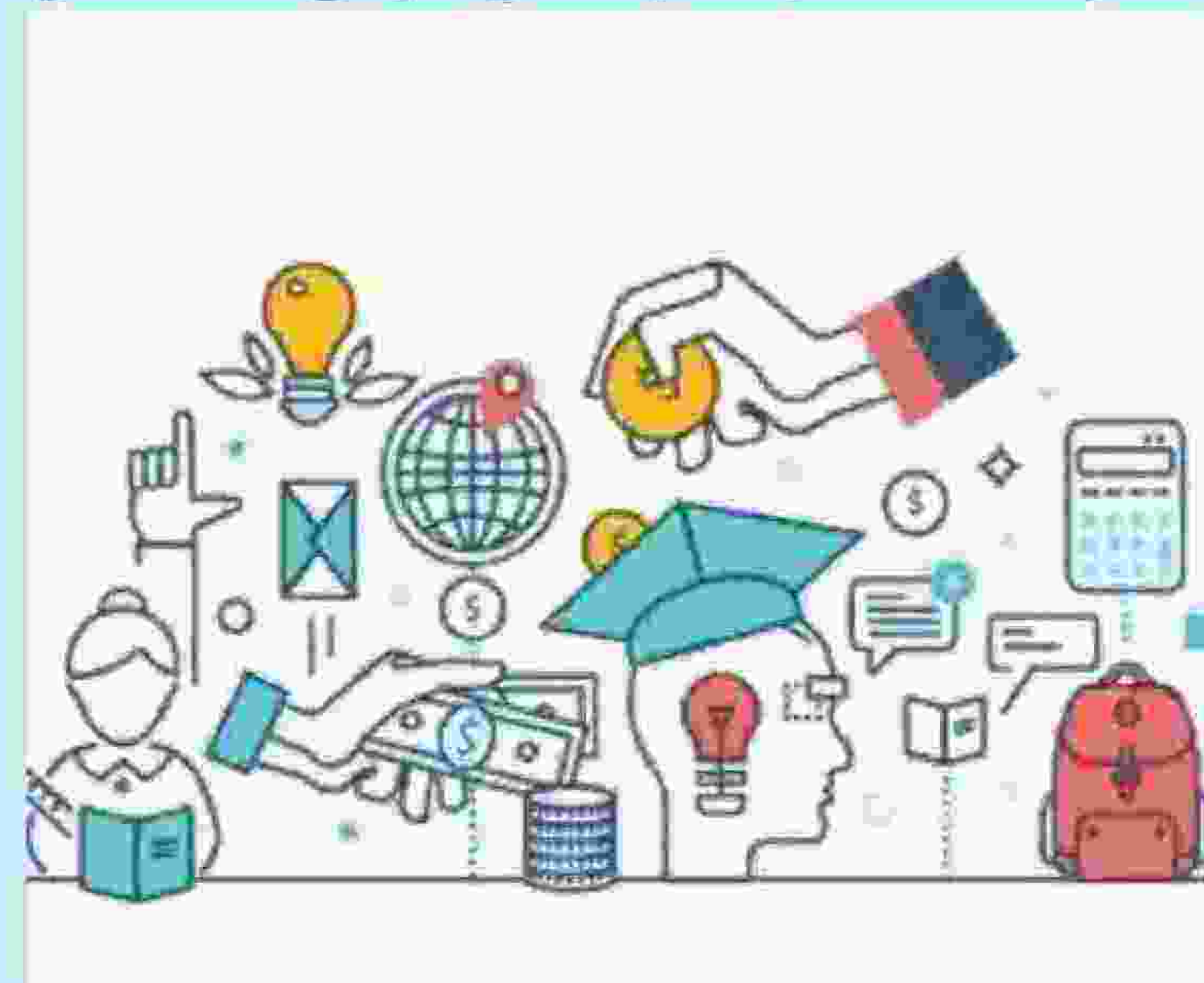
۷. شاخص‌های آموزش در ایران

شاخص‌های آموزشی، بیانگر وضع نظام آموزشی هر کشوری است؛ به ویژه آنکه می‌توانم آن‌ها را در یک دوره زمانی مطالعه کرد و با نظام‌های آموزشی کشورهای مشابه مقایسه کرد. شاخص‌های آموزشی، مانند نسبت شاگرد به معلم، تراکم دانش آموز در کلاس و مدرسه و نسبت معلم به کلاس درس از اصلی‌ترین آن‌ها به شمار می‌روند. در دوره زمانی فعلی، شاخص شاگرد به معلم، علیرغم رشد سریع جمعیت دانش آموز، کاهش یافته است. این امر ناشی از برنامه‌ریزی دولت در جهت تربیت و استخدام کادر آموزشی همگام با رشد جمعیت می‌باشد. کوشش دولت در کاهش این شاخص، تا اندازه‌ای در یک دوره کوتاه نیز حاصل می‌شود. هر چند که ثبات این شاخص، با نوسانات سایر شاخص‌ها از جمله نسبت معلم به کلاس و تراکم دانش آموز در کلاس ارتباط نزدیکی دارد، شاخص دانش آموز در کلاس برای کل کشور در این دوره روندی نزولی داشته، اما تراکم دانش آموز در مدرسه در همین دوره افزایش یافته است. شاخص‌های مذکور نیازمند برنامه‌ریزی درازمدت سرمایه‌گذاری عمرانی است. در این دوره به علت فقدان یک برنامه جامع توسعه، این شاخص‌ها بهبود نیافتند، لذا می‌توان استنباط کرد که کیفیت آموزش دچار لطمه گردیده است. بهبود این نسبت‌ها، در برخی موارد، نیازمند سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی بلندمدت می‌باشد. از جمله نرخ

بهره‌برداری از ظرفیت کالبدی، تعداد دانش آموزان مدارس غیرانتفاعی، مساحت فضای آماده شده،

سطح تحصیلات و تقاضا برای نیروی کار ماهر انجام می‌شود، از نظر منطق اقتصادی درست نمی‌نماید. دولت می‌تواند با بررسی و اجرای موارد مختلف خصوصی‌سازی آموزش عالی (خصوصی سازی بسیار شدید)، در کنار بخش دولتی به کاهش

هزینه‌ها در این بخش و هدایت آن در بخش آموزش ابتدایی که دارای بازده بالاتر اجتماعی است، دست یابد. باید توجه داشت که این امر نیاز به بررسی دقیق در موارد ذکر شده دارد و نهایتاً یک راه حل اقتصادی است. روشن است که به لحاظ جامعه‌شناختی، خصوصی‌سازی آموزشی، در هر سطحی موجب ایجاد شکاف بین قشرهای توانمند و ناتوان گردیده و نظام قشربندی اجتماعی را که در هنگام دولتی بودن آموزش، حداقل در این بخش هویدا نبوده است، آشکار می‌سازد.

داده‌های به دست آمده از جوامع مختلف نشان می‌دهند که تفاوت‌های تحصیلی، رابطه نزدیکی با قشربندی اجتماعی دارد. هر چند که انواع دیگر تفکیک اجتماعی، مانند تفکیک بین جنس‌ها، گروه‌های قومی یا دینی نیز، غالباً با نوع یا کیفیت تحصیلی در ارتباط است. در ایران، تفکیک بین جنس‌ها، در نظام آموزشی نمود بیشتری دارد.

۶. افت تحصیلی در ایران

یکی از مهم‌ترین مسائل آموزش و پرورش، مسئله افت تحصیلی می‌باشد. این مسئله موجب اتلاف منابع مالی و انسانی می‌گردد. شاخص افت تحصیلی، همان تعداد تکرار پایه و میزان ترک تحصیل است. در کشورهای در حال توسعه به علت عوامل درونی و بیرونی در نظام آموزش و پرورش میزان افت تحصیلی بالا است. عوامل بیرونی مؤثر بر افت تحصیلی، فقر و نابسامانی‌های ناشی از عوامل اقتصادی، اجتماعی و تربیتی است که موجب ترک تحصیل و تکرار پایه تحصیلی می‌گردد. عوامل درونی هم شامل نحوه تخصیص منابع و مدیریت و کارایی مقاطع مختلف آموزشی است.

به مرحله اجرا می‌گذارند. اگرچه همان‌طور که گفته شد، دانش آموزان مدارس خصوصی به طور متوسط زمینه بهتری دارند. با اینکه اینگونه تحقیقات توجه مناسبی برای خصوصی‌سازی گسترده آموزش قلمداد نمی‌شود؛ اما برای مشارکت

محدود بخش خصوصی در ارائه آموزش دلیل موجهی است. اصولاً در کشوری مانند ایران افزایش جمعیت به طور کلی، موجب افزایش تقاضای آموزشی گردیده است و چون عرضه آموزش از منابع دولتی تأمین می‌گردد و این منابع نیز محدود است، قیمت آموزش افزایش یافته است. لذا، مدارس نمونه که بخشی از هزینه‌های جاری آموزشی را به عهده خانواده قرار داده‌اند، به عنوان یک راه موقت برای کاهش بار مالی هزینه آموزش در بودجه دولتی عمل کرده است. این شیوه را باید به وسیله تمرکززدایی در آموزش و پرورش تکمیل نمود. به این ترتیب که برای کاهش هزینه‌های مالی و ارتقاء کارایی و کیفیت آموزشی در مدارس مختلف کشور با بهره‌گیری از معیارهای مناسب، اختیارات مدیران افزایش یابد.

۹. جمعیت و هزینه‌های آموزشی

در سال‌های گذشته، جمعیت به عنوان یک عامل برون‌زا در برنامه‌های توسعه کشورهای جهان سوم مطرح بود. افزایش سریع جمعیت در دهه‌های اخیر، که به علت رشد باروری و بهبود وضع بهداشتی صورت گرفته است، جمعیت را به صورت یک عامل درون‌زا در برنامه‌های توسعه تبدیل کرده است. بسیاری از شاخص‌های اقتصادی در رابطه با جمعیت سنجیده می‌شوند و مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

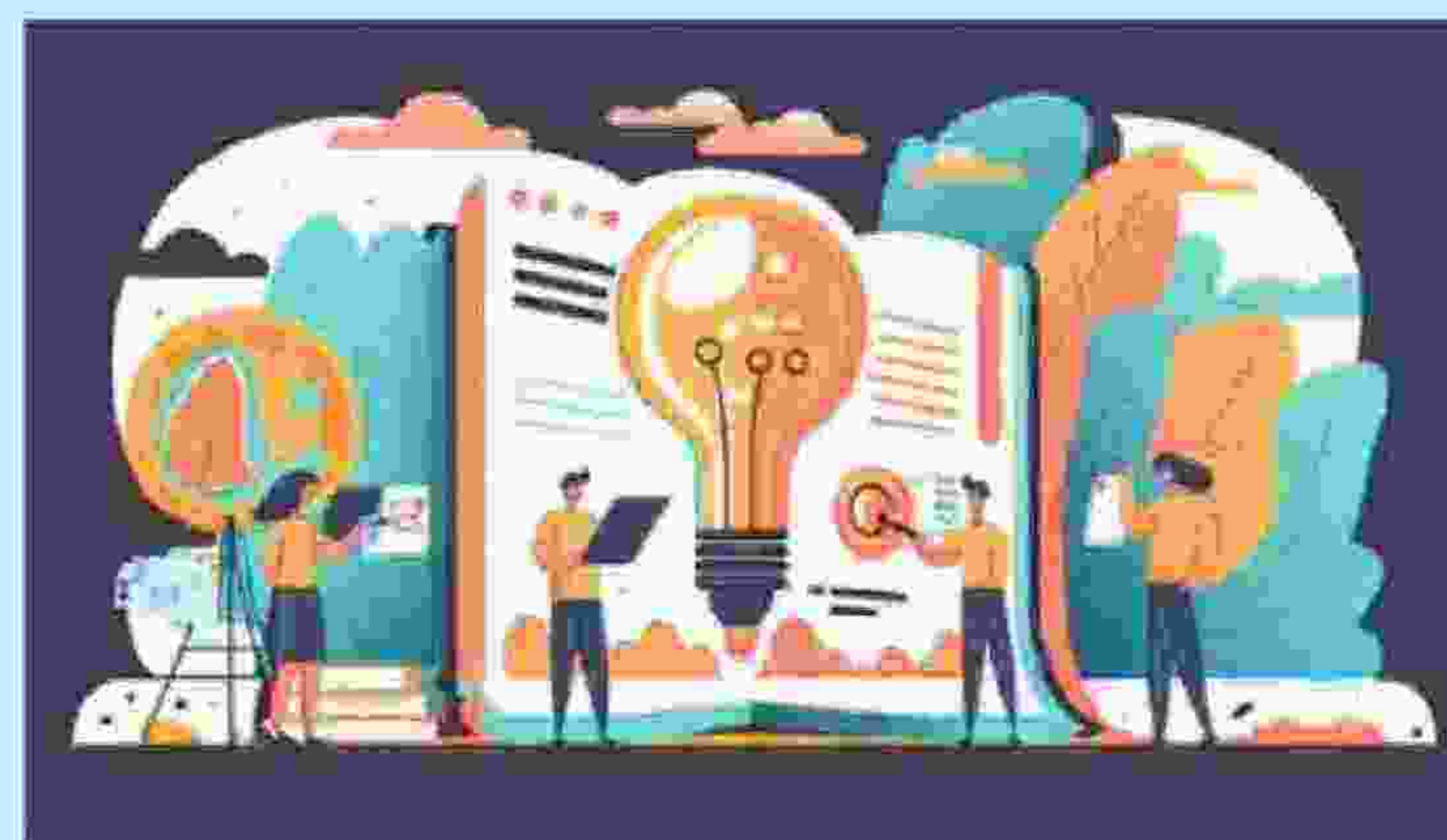
یکی از عوامل مؤثر بر هزینه‌های آموزشی، عامل جمعیت می‌باشد. در حقیقت، جمعیت و آموزش، با رابطه‌ای دوسویه، نیازهای آموزشی و نیز متغیرهای جمعیتی نظیر باروری و غیره را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این مطالعه، ما رابطه‌ای یک سویه را در نظر می‌گیریم و جمعیت را به عنوان متغیر وابسته، و نیازهای آموزشی را به عنوان متغیر مستقل مورد بحث قرار می‌دهیم.

یکی از متغیرهای جمعیت، یعنی عامل باروری، نه تنها برای بحث‌های جمعیتی مهم است، بلکه برای آموزش نیز مسئله‌ساز می‌شود. بدین صورت که افزایش رشد جمعیت، موجب افزایش هزینه‌های آموزشی می‌گردد. اگر کشورهای جهان را از نظر پیشرفت آموزشی بررسی کنیم، کشورهای با نرخ مولید و رشد جمعیت بالا از نظر آموزشی، عقب افتاده یا در حال توسعه هستند. یکی از پیامدهای نرخ بالای باروری این است که نسبت جمعیت در گروه‌های سنی مدرسه رو خیلی بالاتر است. در حقیقت رشد جمعیت بالا یک مانع جمعیت شناختی در پیشرفت آموزشی قلمداد می‌شود.

یکی از شاخص‌هایی که تأثیر ساختمان جمعیت بر نیازهای آموزشی را نشان می‌دهد، نسبت جمعیت فعال بالقوه بر جمعیت مدرسه رو در سطوح ابتدایی و راهنمایی می‌باشد. یعنی اینکه، جمعیت فعال بالقوه؛ باید هزینه جمعیت مدرسه رو در سطوح ابتدایی و راهنمایی را تأمین کنند. در کشورهایی که رشد جمعیت بالا بوده و ساخت جمعیت جوان باشد، این نسبت کاهش می‌یابد و جمعیت فعال باید هزینه بیشتری بپردازد؛ اما اگر ساخت جمعیت در حال سالخوردگی باشد، تأثیر ساختمان جوان جمعیت بر نیازهای آموزشی کاهش می‌یابد. این نسبت، در کشورهای دارای ساخت جمعیتی جوان در حدود ۲ درصد است و اگر جمعیت در حال پیرشدن باشد در حدود ۳-۴ درصد می‌باشد.

در اینجا نیز، یکی از اثرات باروری بالا، افزایش جمعیت مدرسه رو می‌باشد. در چنین وضعیتی بخش اعظم درآمد (چه از سوی دولت، و چه از سوی افراد)، صرف تأمین مالی آموزش فرزندان می‌شود که البته هزینه توسعه تلقی می‌شود.

باید توجه داشت که افزایش هزینه‌های آموزشی تماماً مربوط به رشد جمعیت نمی‌باشد. افزایش نرخ ثبت نام و افزایش کیفیت از جمله عوامل مهمی هستند که بر هزینه‌های آموزشی تأثیر داشته‌اند.

بدین معنی که کشورهای جهان سوم به اهمیت آموزش در توسعه پی برده‌اند و لذا بر کیفیت آموزش و برنامه‌های افزایش نرخ ثبت نام افزوده‌اند. مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که تعدیل

جمعیت، به تنهایی سهم آموزش را در تولید ناخالص ملی پایین نمی‌آورد؛ زیرا کیفیت نیز در این میان اثرگذار است.

پنج عامل مختلف موجب افزایش هزینه آموزشی گردیده است: رشد جمعیت که نتیجه افزایش نرخ مولید می‌باشد، افزایش نرخ ثبت نام، افزایش حقوق و دستمزد معلمان، تغییر در کل مخارج نسبت به هزینه معلمان، و افزایش نسبت معلم به شاگرد. پس، علاوه بر رشد فزاینده جمعیت، عوامل دیگری نیز در افزایش هزینه‌های آموزشی مؤثرند؛ اما؛ هنگامی که رشد جمعیت بالا باشد، تأثیر آن نیز بالاتر خواهد بود. از دهه ۱۹۷۰ به این سو کشورهای در حال توسعه درصد بیشتری از درآمد ناخالص ملیشان را به آموزش اختصاص داده‌اند؛ اما علیرغم این افزایش سهم، افزایش سرانه سهم، صورت نگرفته است که ناشی از پدیده رشد فزاینده جمعیت می‌باشد.

همان‌طور که گفته شد، آموزش و جمعیت، رابطه متقابل دارند. از این دیدگاه آموزش، یک نوع مصرف قلمداد نمی‌شود، بلکه نوعی سرمایه‌گذاری است. یکی از جنبه‌های آموزش، می‌تواند آموزش مسائل جمعیتی باشد که والدین را ترغیب به کنترل خانواده و مولید می‌کند. از این دیدگاه، آموزش به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته می‌شود. اصولاً میزان زاد و ولد تابع مجموعه عواملی است که در میان آن‌ها می‌توان به عامل خالص هزینه تعلیم و تربیت فرزندان اشاره کرد. سیاست‌ها در کشورهای جهان سوم بر محور کاهش این هزینه‌ها دور می‌زند که باعث افزایش تقاضای فرزند می‌گردد. مشارکت خانوارها در تقبل برخی از هزینه‌های آموزشی باعث افزایش هزینه فرزندان شده و موجبات کاهش تقاضای فرزند را فراهم می‌کند.

ادامه دارد...

تهیه و تنظیم: آزاده جعفری کارگر، دکترای اقتصاد مالی، مدیر گروه کسب و کار و مسئول بخش کار آفرینی و نوآوری

چکیده

رقابت‌پذیری در اقتصاد جهانی به توانمندی‌های تکنولوژیکی و نوآوری وابسته است. این امر شامل توانایی توسعه محصولات جدید و دسترسی به بازارهای جدید، به کارگیری تکنولوژی جدید، اعمال بهترین الگوهای مدیریتی در بنگاه‌ها و توسعه سطوح مهارتی در طیف وسیعی از نیروی کار است. دانشگاه‌ها قادرند در تمامی این موارد نقش مهمی ایفا کنند. در نتیجه افزایش ظرفیت تحقیقات و تکنولوژی کشور برای تبدیل دستاوردهای علمی و یافته‌های فناورانه به موفقیت‌های صنعتی و تجاری و اشتغال‌زایی به نقش کارآفرینی دانشگاه‌ها وابسته است. لذا رویکرد حاکم بر فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی و مشاوره‌ای، رویکرد نیازگرا در تعامل با سازمان‌های بیرونی دانشگاه است.

واژگان کلیدی: کارآفرینی، فناوری، آموزش عالی

مقدمه

اگر به روند رشد و توسعه جهانی توجه داشته باشیم، در می‌یابیم که با افزایش و گسترش فناوری‌های پیشرفته، نقش و جایگاه کارآفرینان به طور فزاینده‌ای بیشتر می‌شود و کارآفرینی فردی و سازمانی از عوامل مهم رشد و توسعه اقتصادی به شمار می‌آید، به طوری که در غرب و برخی کشورهای دیگر، دو دهه اخیر، دهه‌های طلایی کارآفرینی نام گرفته است.

ساختارهای موجود در دانشگاه‌های کشور با هدف آموزش تخصصی دانشجو شکل گرفته است و کمتر تقویت و تربیت کارآفرینی در دانشجویان مد نظر است. به طوری که فارغ‌التحصیلان فعلی دانشگاه‌ها اغلب با مفاهیم اولیه کارآفرینی آشنایی ندارند.

علاوه بر ضعف نظام آموزشی دانشگاه‌ها در آموزش مفاهیم کارآفرینی عدم ساختارهای مکمل جهت ایجاد زیر ساختار فیزیکی برای توسعه روحیه کارآفرینی در دانشجویان از ضعف‌های دیگر این نظام است. خیل عظیم فارغ‌التحصیلان

دانشگاهی باعث اشباع سازمان‌های دولتی و حتی خصوصی از نظر پرسنل مورد نیاز شده است و درصد زیادی از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها امکان جذب در این سازمان‌ها را ندارند. این موضوع زمینه‌های مهاجرت فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به کشورهای دیگر را سبب شده است و بیکاری فارغ‌التحصیلان را به یک معضل مهم در کشور تبدیل کرده است. برای رفع این مشکل روش‌های مختلفی امروزه در دنیا تجربه شده است.

اغلب این روش‌ها در دو دسته تکمیل ساختارهای آموزشی و ایجاد بسترهای لازم کارآفرینی مانند مراکز رشد تجربه گردیده است.

تکمیل ساختارهای آموزشی که به منظور آشناسازی دانشجویان نسبت به مسائل کسب و کار و تربیت و تقویت روحیه کارآفرینی ایجاد می‌شوند آماده سازی روحی و روانی فارغ‌التحصیلان برای ورود به عرصه‌های اقتصادی را هدف می‌گیرد. بسترهای توسعه کارآفرینی به منظور فراهم آوردن شرایط فیزیکی لازم برای ورود این فارغ‌التحصیلان کارآفرین ایجاد می‌شود و ایجاد حرفه‌های اقتصادی را هدف می‌گیرند. از جمله ساختارهایی که در بسیاری از کشورها برای این منظور تجربه شده‌اند، مراکز رشد تجاری و فناوری (انکوباتورها) هستند. مروری بر تجربه مراکز آموزش عالی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که این مراکز با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی که در آن قرار گرفته‌اند به یکی از این راه حل‌ها پرداخته‌اند یا دوره‌های آموزشی با عنوان کارآفرینی راه‌اندازی کرده‌اند یا اقدام به ایجاد یک مرکز رشد در دانشگاه نموده‌اند. در بسیاری از موارد نیز این دو راهکار به

کسب منابع.

طور همزمان به کار گرفته می‌شود. پیش‌بینی مکانیزم‌های لازم در بهره‌گیری از این به صورت تکمیل کننده یکدیگر از جمله مسائلی است که نقش به سزایی در اثر بخشی این راه حل‌ها دارد، نظام آموزش عالی کشور در یکی دو سال اخیر به موضوع تقویت و توسعه روحیه کارآفرینی در دانشجویان توجه ویژه‌ای مبذول داشته و اقدام به سرمایه گذاری اولیه در اجرایی کردن این دو راه حل نموده است. ایجاد دوره‌ها و مراکز کارآفرینی و همچنین صدور مجوز و حمایت نسبت به راه اندازی بیش از ۱۵ مرکز از اقدامات اجرایی است که در این رابطه شکل گرفته است. به منظور بهره‌گیری بیشتر از این دو حرکت که به صورت کاملاً مستقل انجام شده است، لازم است کارکرد کل مجموعه‌های راه اندازی شده در دستور کار مدیران آموزش عالی قرار گیرد.

اهداف و محتوای آموزش کارآفرینی

هدف اولیه، از توسعه کارآفرینی همانا تربیت نمودن افراد متکی به نفس و آگاه به فرصت‌ها است. (کاتن، ۱۹۹۰، ص ۱۴۷)

آموزش‌های کارآفرینی به دنبال بهبود و انگیزش در گرایش‌های افراد همچون فرصت‌جویی، ابتکار، مخاطره‌پذیری و ... است. (گیپ ۱۹۹۰، ص ۱۲)

هدف از گنجاندن کارآفرینی در برنامه درسی (علاوه بر ایجاد توانایی در افراد جهت کارآفرینی و شکل‌گیری کسب و کارهای جدید) می‌تواند برون‌داد گسترده‌تری به شرح زیر داشته باشد:

– درک نقاط نسبی قوت و ضعف انواع فعالیت‌های مخاطره‌آمیز.

– شناخت روش‌های ممکن برای شناسایی و ارزش‌یابی فرصت‌های اقتصادی و عواملی که باعث حمایت یا مانع خلا قیت می‌گردند.

– درک فرآیند کارآفرینانه و برنامه‌ریزی، ایجاد و توسعه فرآیند.

– پرورش و توسعه توانایی‌های شکل‌دهی، سازماندهی و کارکردن در تیم‌های میان رشته‌ای.

– داشتن استراتژی‌های عمومی جهت ایجاد یک شرکت جدید.

– شناخت ویژگی‌های عمومی یک رفتار کارآفرینانه.

– شناخت عوامل کلی موفقیت و شکست در نوآوری و ایجاد یک شرکت نوپا.

– دانش فنی شناسایی، ارزش‌یابی و

— درک امور مربوط به ایجاد و ارائه یک طرح کسب و کار جدید.

نگرش‌هایی وجود دارد که کارآفرینان موفق به آن نیاز دارند؛ اما مشکلی که وجود دارد این است که نگرش‌ها را نمی‌توان تدریس کرد یا حداقل شبیه مهارت‌ها به آسانی نمی‌توان در تدریس ارائه کرد. چون نگرش‌ها بیشتر به صورت تدریجی از دوران اولیه کودکی شکل می‌گیرند. این فاکتورها بر شکل‌گیری اهداف و محتوای آموزش تدریس تأثیر می‌گذارند و ما را رهنمون می‌سازند. در اینجا به اهداف و محتوایی که نوعاً در آموزش کارآفرینی وجود داشته یا لازم است که وجود داشته باشند، اشاره می‌شود. ضمناً نکاتی پیرامون روش تدریس نیز مورد بحث قرار می‌گیرد.

اهداف آموزش کارآفرینی

هیلز با مطالعه بر روی مربیان دانشگاهی که کارآفرینی را تدریس می‌کنند، اهداف آموزش کارآفرینی را چنین توصیف می‌کند: «افزایش آگاهی و درک فرآیند شروع و راه اندازی کسب و کار جدید، توسعه یک مسیر شغلی، درک روابط میان رشته‌های دانشگاهی و افزایش و تقویت مهارت‌های کارآفرینانه، هدف اصلی در آموزش کارآفرینی از دیدگاه هیلز، پرورش و توسعه افراد کارآفرین و پرورش افراد متکی بر خود از طریق فرآیند یادگیری بیان شده است. همچنین باید به این مسأله مهم توجه داشت که لازم است برای دانشجویان مزایا و مضرات تصمیم‌گیری درباره مسیر شغلی، استراتژی‌های آمادگی و زمان ورود به شغل را مشخص نمود. علاوه بر آن باید مهارت‌های تحلیلی شاگردان را با استفاده از مفاهیم و ابزارها و روش‌های جدید، پرورش و توسعه داد و حساسیت آنان را نسبت به شناسایی فرصت‌های کسب و کار افزایش داد، اعتماد به نفس را در آن‌ها بالا برد، به طوری که با پتانسیل بالایی در کسب و کار تلاش نمایند.

محتوای آموزش کارآفرینی

هودویانگ با مطالعه بر روی ۱۰۰ نفر از مدیران ارشد اجرایی که در مدت ۵ سال نرخ رشد حداقل ۲۰۰ درصد داشته‌اند، مهمترین عوامل محتوایی در موفقیت کسب و کار را چنین توصیف می‌کنند: «مدیریت مالی و بودجه، مهندسی، حسابداری، دانش بازاریابی و فروش، روی هم رفته ۲۹ زمینه محتوایی ذکر شده بود در زمینه مهارت‌ها، مهارت‌های رهبری، مهارت‌های ارتباطی

و مهارت‌های روابط انسانی به عنوان مهمترین مهارت‌های مورد نیاز برای کارآفرینی ذکر شده بود؛ اما داشتن فکر فرصت‌گرایانه، بینش و تفکر مثبت نیز مهم قلمداد شده بود.

روی هم رفته ۸ نوع عامل فکری و ذهنی مختلف ذکر شده بود. از میان ۱۰ عامل شخصیتی مختلف که ذکر شده بود، مهمترین شان خودانگیزی، ریسک‌پذیری، عقل و درایت و ارزش بود. همه پاسخ دهندگان موافق بودند که تمام عوامل این چهار نوع زمینه مختلف به غیر از چند عامل شخصیتی می‌توانند تدریس شوند.

تاریخچه آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها

امروزه آموزش کارآفرینی به یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین فعالیت‌های دانشگاه‌ها تبدیل شده است. به عنوان مثال در ایالات متحده آمریکا آموزش کارآفرینی در درون دوره‌های دانشگاهی و توسط مؤسسات خاص مورد توجه بسیاری قرار گرفته است.

کانادا و برخی کشورهای آسیایی همچون فیلیپین، هند، مالزی نیز گام‌های اساسی جهت حمایت از کارآفرینی برداشته‌اند؛ این حمایت‌ها شامل ارائه راهنمایی‌های عملی، مشاوره، ارائه تسهیلات مالی و برگزاری دوره‌های ویژه در خصوص کارآفرینی در درون دانشگاه‌ها یا خارج از دانشگاه‌ها می‌باشد. (کیپ ۱۹۹۰، ص ۱۱)

براساس مطالعات انجام شده در آمریکا تعداد دانشکده‌هایی که دوره‌های کارآفرینی را در برنامه‌های آموزشی خود گنجانده بودند. از اواخر دهه ۱۹۶۰ تا سال ۱۹۸۷ به بیش از ۱۳۰ دانشکده رسیده بود که در سال ۱۹۸۰ تعداد آن‌ها به ۱۶۳ دانشکده افزایش یافت. از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۵ یعنی در فاصله پنج سال با افزایش ۹۰ دانشکده دیگر که رشته‌های کارآفرینی را ارائه می‌کردند این

تعداد به ۲۵۳ دانشکده رسید. بسیاری از دانشکده‌ها، رشته‌های کارآفرینی را به صورت استاندارد شروع می‌کنند که شامل پروژه‌های «طراحی شرکت‌های نوپا» و همچنین مطالعات موردی، بررسی‌ها و سخنرانی‌ها می‌باشد که توسط میهمانان یا اساتید برگزار می‌شود. در سال ۱۹۹۰ تعداد دانشکده‌های کارآفرینی به بیش از ۵۰۰ دانشکده افزایش یافت. به طوری کلی تا سال ۱۹۹۰، چهار دسته اصلی از دوره‌های آموزشی کارآفرینی شکل گرفت که:

دسته اول: برنامه‌هایی برای آگاهی و جهت‌گیری به سوی کارآفرینی

دسته دوم: برنامه‌های آموزشی برای توسعه شرکت‌های تازه تأسیس

دسته سوم: دوره‌هایی برای رشد و بقای کارآفرینان و شرکت‌های کوچک.

دسته چهارم: توسعه آموزش کارآفرینی: به طوری که استاد و دانشجو با نقش‌های نوین خود آشنا گردند. (سازمان بین‌المللی کار، ۱۹۹۲، ص ۴)

آموزش و پرورش کارآفرینان در نظام آموزش عالی کشور ما با بیش از ۲۰ سال تأخیر نسبت به کشورهای توسعه یافته در اواخر سال ۱۳۷۹ در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با عنوان طرح کاراد مورد توجه قرار گرفت. براساس برنامه سوم توسعه کشور، طرحی تحت عنوان «طرح توسعه کارآفرینی در دانشگاه‌های کشور» که به اختصار کاراد نام گرفته است. تدوین و اجرای آن با نظر سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در ۱۲ دانشگاه کشور شروع و مسئولیت پیگیری، اجرا و امور ستادی آن از سوی وزارت علوم در اواخر سال ۱۳۷۹ به سازمان سنجش آموزش کشور واگذار گردید. (گزارش دبیرخانه کاراد ۱۳۸۱)

مفهوم کارآفرینی در آموزش عالی

کارآفرینی را فراتر از شغل و حرفه، باید یک شیوه زندگی دانست که با ایجاد و انتقال آن به نسل جدید، بسیاری از مشکلات و آسیب‌های اجتماعی موجود برطرف می‌شود.

ادامه دارد...

تهیه و تنظیم: دکتر شهره الفی؛ دکترای مدیریت صنعتی مالی؛ مدیر گروه حسابداری مالی

بررسی ارزش غذایی و دارویی خرما از دیدگاه علم پزشکی و طب اسلامی

چکیده

استفاده از گیاهان دارویی قدمتی دیرینه دارد و یکی از مهم‌ترین منابع جهت غلبه یا پیشگیری از انواع بیماری‌ها بوده است. پس از ایجاد پزشکی نوین و استفاده گسترده از داروهای شیمیایی، گرایش مردم به گیاهان دارویی کاهش یافت، اما اکنون پس از حدود یک قرن از پزشکی نوین، مجدداً طب گیاهی گسترش یافته و استقبال بشر به آن رو به افزایش است. غذایی که در قرآن و حدیث مجاز اعلام شده است، فواید زیادی دارد و در صورت مصرف، زندگی سالم را برای فرد تضمین می‌کند. این مزایا را علم پزشکی مدرن ثابت کرده است. مهم‌ترین ترکیبات فعال گیاهان شامل آنتی‌اکسیدان‌ها، از جمله ترکیبات فنلی است. خرما

براساس اطلاعات نوین پزشکی و دستاوردهای ذکر شده در طب سنتی ایرانی دارای خاصیت آنتی‌اکسیدانی نظیر فلاونوئیدی و پلی‌فنولی است که برای سلامتی انسان‌ها و سبک زندگی سالم بسیار ضروری و مفید است. هرچند در استفاده از گیاهان دارویی نیز باید اعتدال رعایت و از هرگونه افراط و تفریط پرهیز شود.

واژگان کلیدی: خرما، پزشکی، طب اسلامی

مقدمه

از زمان‌های بسیار قدیم، به‌طور سنتی گیاهان دارویی برای درمان بیماری‌ها به‌شکل گسترده استفاده می‌شدند. در حال حاضر، حدود ۷۵ تا ۸۰ درصد مردم کشورهای در حال توسعه و حدود ۲۵ درصد مردم کشورهای توسعه‌یافته به‌دلیل در دسترس بودن، مقبولیت، سازگاری و مقرون‌به‌صرفه بودن، برای اولین خط درمان خود به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از گیاهان دارویی استفاده می‌کنند. مقامات دولتی و بهداشتی، جمله

سازمان جهانی بهداشت یونسکو، مرکز ملی پزشکی مکمل و جایگزین و سازمان غذا و دارو آمریکا به‌دلیل قیمت ارزان و احتمالاً عوارض جانبی کمتر علاقه زیادی به استراتژی‌ها، دستورالعمل‌ها و استانداردهای داروهای گیاهی دارند. ترکیبات فعال زیستی عمدتاً متابولیت‌های ثانویه گیاهی هستند که دارای اثرات دارویی یا سمی روی انسان و حیوانات است. مواد مغذی (ویتامین‌ها و مواد معدنی) نقش مهمی در فعالیت‌های متابولیکی دارند؛ اما در گروه ترکیبات فعال زیستی قرار نمی‌گیرند. طبقه‌بندی ترکیبات فعال زیستی به نوع ترکیب و نحوه سنتز و عملکرد آن‌ها در سیستم‌های زنده بستگی دارد. همچنین گونه‌های گیاهی مشابه، ترکیبات فعال زیستی مختلفی تولید می‌کنند که علت آن تغییرات ژنوتیپی در این گونه‌هاست. گلیکوزیدها، آلکالوئیدها، لیگنین‌ها، رزین‌ها، تریپنوئیدها، فلاونوئیدها و تانن‌ها از جمله مواد فعال طبیعی در گیاهان هستند.

کاربرد داروهای سنتی-گیاهی توسط انسان به ۶۰۰۰ سال قبل برمی‌گردد، هند (آیورودا)، چین و کشورهای عربی و ایران نمونه‌های از پیشگامان طب سنتی در جهان هستند که از گذشته‌های دور از گیاهان دارویی استفاده می‌کرده‌اند. برگ‌ها، ریشه‌ها و پوست، قسمت‌هایی از گیاهان هستند که به‌عنوان دارو استفاده می‌شوند. در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه از گیاهان مورد استفاده در طب سنتی به‌عنوان دارویی مکمل و جایگزین استفاده می‌شود. همچنین تقریباً چهار میلیارد نفر (تقریباً ۸۰ درصد از جمعیت جهان) از کشورهای در حال توسعه از طب سنتی به‌عنوان

آمین محمدی - شماره ۵۲
زمستان ۱۴۰۲

خرما از خانواده است که سرشار از آلكالوئیدها، پروتئین، کربوهیدرات، اسید چرب (لینولئیک، لوریک، پالمیک و اسید استئاریک)، مواد مغذی (کلسیم، منیزیم، فسفر)، آنتی‌اکسیدان‌ها (کارتونوئیدها، فلاونوئیدها و پلی‌فنول) و ویتامین‌هاست که باعث می‌شود تأثیر دارویی در برابر انواع بیماری‌ها داشته باشد. کشت خرما، به‌عنوان میوه بسیار مغذی، به‌خصوص در مناطق خشک و نیمه‌خشک جهان از نظر زیست‌محیطی (نیاز اندک شرایط رشدی)، شرایط اقتصادی (تولید پایدار) و با توجه به تغییرات آب‌وهوایی در دنیا گزینه مناسبی است، همچنین در مناطق خشک به‌دلیل تحمل دماهای بالا، خشک‌سالی و شوری در مقایسه با سایر گونه‌های میوه‌ای، یکی از قدیمی‌ترین درختانی است که بشر از قدیم‌الایام از کشت آن بهره برده است.

از دانه‌های خرما برای افزایش ارزش غذایی برخی غذاها و در مواد افزودنی در صنایع دارویی و آرایشی می‌توان استفاده کرد. همچنین خرما یک گیاه دارویی سنتی مفید است که این خاص را دارد: محافظت از کبد، ضدچربی خون، محافظت نفری، ضدالتهاب و تحریک ایمنی، ضد میکروب، ضدسرطان، ضد دیابت و قند خون، حفاظت از قلب و عروق، ضدزخم، ضدسمیت و مهار فعالیت‌های آنزیم مبدل آنژیوتانسین، آگلوسوزیداز و فعالیت‌های α آمیلاز، ضدویروسی، کمک به سلامت مغز، خاصیت آنتی‌اکسیدانی در بیماری‌های مزمن و حاد و درمان ناباروری.

فراوانی استناد به گیاهان شناسایی‌شده در قرآن کریم یکسان نیست. بعضی از گیاهان فقط یک بار در یک آیه و تعداد کمی از آن‌ها بیش از یک بار ذکر شده‌اند. در میان گیاهان شناسایی‌شده نام خرما ۲۰ بار در سوره نخل ذکر شده است. در سوره‌های مریم، شعرا، انعام، رعد، عبس، اسراء، مؤمنون، یس، ق، قمر، کهف، نخل، طه و الرحمن نام خرما ذکر شده است. همچنین در کتب مذهبی حضرت سلیمان، سفر تکوین، سموئیل، تلمود، کتاب قوانین، شعائر و مراسم و تلقید یهودی‌ها اسم خرما آمده شده است.

ازجمله آیاتی که به یکی از خوارکی‌ها و مواد مصرفی پرفایده اشاره کرده است آیه ۶۷ سوره نخل است: «وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَراً وَرِزْقاً حَسَناً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ»: در آفرینش میوه‌ها (تنوع رنگ و طعم و خواص آن‌ها و فواید کوتاه‌مدت و درازمدت آن‌ها و ترکیبات آن‌ها و تأمین نیازمندی‌های انسان و

مقدار تولید آن و مناسبت محل تولید با ساکنان منطقه و دسترسی انسان به آن‌ها و عواملی که در پیدایش آن‌ها به کار رفته) نشانه‌ای برای توجه به خالق است ۷ هم چنان که در آیه شریفه «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً» به گوناگونی این آیات و نشانه‌ها اشاره شده است. توصیه‌های قرآن کریم برای استفاده از نعمت‌های الهی و غذاهای حلال در آیات متعدد بیان شده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ»: ای کسانی که ایمان آورده‌اید از غذاهای حلال و پاکیزه که ما نصیب شما کرده‌ایم بخورید (بقره/۱۷۲). «يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالاً طَيِّباً»: ای مردم آنچه در زمین است حلال و پاکیزه را تناول کنید (بقره/۱۶۸). این آیات نشان از اهمیت توجه به نیازهای انسان و راه‌های حلال برطرف کردن آن‌ها و حفظ تعادل و دوری از اسراف و تبذیر دارد و همان‌گونه که ذکر شد در آیات قرآن کریم و روایات معصومین(ع) از خوارکی‌ها و موارد حلال و حرام متعددی نام برده شده است که یکی از آن‌ها (خرما) در این مطالعه مورد مذاقه قرار گرفته است. بنابراین با توجه به خواص آنتی‌اکسیدانی (فلاونوئیدی و پلی‌فنولی) خرما، جهت حفظ سلامت قلبی‌عروقی، باروری، التهاب، گوارش و سلامت مغز، پژوهشی مروری حاضر ارزش غذایی و دارویی خرما از دیدگاه پزشکی نوین و طب سنتی (ایرانی‌اسلامی) را بررسی کرده است.

مواد و روش‌ها

در این مطالعه مروری، متون برگزیده طب سنتی، اسلامی و تمامی مقالات ثبت‌شده در پایگاه‌های اطلاعاتی علمی معتبر شامل گوگل‌اسکالر، مخزن‌الادویه، قرآن، پابمد، آوید و مگ‌ایران با در نظر گرفتن کلید واژه‌ها طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱ در آزمایش‌های بالینی انسانی در طب نوین پزشکی و سنتی (ایرانی‌اسلامی) جست‌وجو و بررسی شد. درنهایت ۱۳۹ مقاله انتخاب شدند و از بین مقالات منتخب ۷۳ مقاله که به‌صورت مشترک به بیماری‌های زنان، قلبی‌عروقی، التهاب و بیماری‌های گوارشی و مغزی پرداخته بودند، مورد توجه قرار گرفتند. مطالب مربوط به اثرات بررسی ارزش غذایی و دارویی گیاه خرما از دیدگاه علم پزشکی و طب نوین پزشکی و سنتی (ایرانی‌اسلامی) بررسی شد.

یافته‌های خواص غذایی و دارویی خرما

خرما یک درخت میوه چندساله از خانواده که در حدود ۲۰۰ جنس و ۲۵۰۰ گونه دارد و متعلق به آنژیوسپرم‌ها مونوکتیگلون‌ها ست، زادگاه خرما در بین‌النهرین و یک محصول مهم در خاورمیانه، آسیای جنوبی، آفریقای شمالی و آمریکای مرکزی است. طبق کشفیات در مقبره‌های فرعونیان و در مکان‌های نوسنگی (وابسته به عصر حجر جدید) و سنگ نوشته‌های قدیمی نشان داد نقش خرما در تغذیه و تندرستی انسان‌ها به ۹۰۰۰ تا ۳۶۰۰۰ سال پیش برمی‌گردد. مصر، ایران، عربستان سعودی، الجزایر و عراق پنج کشور برتر تولیدکننده خرما در جهان هستند.

ترکیبات غالب میوه خرما شامل کربوهیدرات (قندهای ساده، گلوکز، فروکتوز و محتویات ساکارز)، پروتئین‌ها، اسیدهای آمینه (گلوتامیک، گلوتامین، آسپارتیک، آسارژین، آرژنین، پرولین، گلی‌سین، آلانین) و مواد معدنی رژیم غذایی (سلنیوم، پتاسیم، کلسیم، منیزیم، منگنز، آهن، فیبر رژیمی، ویتامین‌ها، کاروتنوئیدها و اسید چرب) است. این گیاه همچنین حاوی پلی‌فنول‌ها (اسید فرولیک، اسید هیدروکسی بنزوئیک، اسید گالیک، اسید کافئیک، اسید وانیلیک، اسید کلروژنیک، اسید ایزووانیلیک، اسید پروتوکاتوئیک، اسید ایزوفرلیک و اسید هیدروکسی سینامیک)، آنتوسیانین، کاروتنوئیدها، تانن‌ها، پروسیانیدین‌ها، استرول‌ها، فلائونول، فلاون، آنتوسیانیدین‌ها، ایزوفلاون‌ها، اسیدهای فنولیک فیتواستروژن‌ها، مشتقات اسید سینامیک، ترکیبات فرار و خاصیت آنتی‌اکسیدانی قوی است. ترکیب B-گلوگان

موجود در خرما دارای خاصیت ضدتوموری، تعدیل‌کننده سیستم ایمنی، ضد دیابتی، ضدالتهابی و کاهش کلسترول است و رشد میکروب‌های مفید روده را افزایش می‌دهد.

ادامه دارد...

تهیه و تنظیم: ماجده شبانیان

کارشناس حرفه‌ای تربیت مربی پیش از دبستان

آموزش ابتدایی، چالش امروز و آینده

مقدمه

از زمانی که بشر بر کره خاکی گام نهاد و برای ادامه حیات و تأمین نیازهای اولیه خود از عقل خود بهره گرفت، آموزش و پرورش موجودیت یافت؛ اما با گذشت زمان و افزایش توان فکری انسان و تشکیل زندگی اجتماعی، آموزش و پرورش شکل جدی به خود گرفت و با بروز جوامع انسانی، در قالب مکتب خانه‌ها و بعداً مدارس، رسمیت یافت. پیچیده شدن ابعاد زندگی انسان طی قرن‌ها، ضرورت آموزش و پرورش مناسب و متناسب با پیچیدگی‌های زندگی انسان و تحولات دنیا، مورد توجه قرار گرفت و به عنوان یک نیاز حیاتی بروز و ظهور پیدا کرد.

آموزش ابتدایی به سبب زیربنایی و پایه‌ای

بودن، نقشی اساسی در تعلیم و تربیت و به تبع آن در زندگی انسان بر عهده دارد، به طوری که یک جزء اصلی زندگی در دنیای امروز محسوب می‌شود و در طی قرن‌های گذر عمر آموزش و پرورش، این ضرورت بیشتر شده و بر مبنایی بودن آن تأکید شده است. کودکان در این سن دارای ویژگی‌هایی هستند که آن‌ها را از دیگر دوره‌ها متمایز می‌سازد و مهم‌ترین آن این است که از این دوره به عنوان پنجره فرصت در تعلیم و تربیت یاد می‌شود. فرصتی ذی قیمت که وقتی از دست برود، دیگر کاری نمی‌توان انجام داد. افزایش نیاز در جامعه به آموزش به ویژه آموزش ابتدایی در مقابل نبود منابع و امکانات لازم برای پاسخ به این نیاز روز افزون، چالش عمده‌ای را پیش روی آموزش و پرورش نهاده است و از دیگر سو، با افزایش آگاهی‌های جوامع، تقاضا و انتظار دستیابی به آموزش و پرورش کیفی، دغدغه جدی را در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آموزش و پرورش به وجود آورده است که به سادگی نمی‌توان از کنار آن گذشت.

همچنین تغییر و تحولات پیچیده و رو به رشد در دنیای امروز و با شدت بیشتر در دنیای آینده، مسائل زیادی را پیش روی آموزش و پرورش

همانند نقش کندن بر سنگ است و حکایت کسی که در بزرگسالی می‌آموزد، همانند کسی است که بر آب می‌نویسد.

گسترده‌ی آموزش و پرورش ابتدایی در کشور ما به اندازه‌ای است که بیش از نصف جمعیت دانش‌آموزان کشور را تحت پوشش خود دارد و در هر شهر و روستایی نشان از آموزش ابتدایی به طور مشهود به چشم می‌خورد. گسترده‌ی فعالیت، به طور یقین نیازمندی به منابع را بیشتر می‌کند و مدیریت آن را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد. اگر چه آموزش و پرورش به طور اعم و آموزش ابتدایی به طور اخص توجه مسئولان کشور را به خود معطوف داشته است و در دوره‌های مختلف سعی بر آن بوده است تا گام‌هایی برای تقویت و بهبود آن برداشته شود، ولیکن هنوز شکافی بس عمیق با وضعیت مطلوب وجود دارد که نیازمند به کارگیری منابع (مالی، مادی و انسانی) بهره‌برداری از ساز و کارهای بهبود بخش و سعی و تلاش بیش از پیش است. با این وجود، در راهکار شماره ۲۰/۳ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به این شرح به آن تأکید شده است: اولویت بخشی به آموزش ابتدا در تأمین و تخصیص منابع. از این رو اهمیت آموزش ابتدایی موضوعی چند جانبه و مورد توجه، لا اقل در بیان، در تمامی حوزه‌های تصمیم گیر بوده؛ ولی هنوز نتوانسته است جایگاه اصلی خود را بیابد.

معلم مهمترین عنصر در آموزش ابتدایی

نظام آموزش و پرورش از عناصر مختلفی تشکیل شده که هر کدام از این عناصر در پیشبرد اهداف آن مؤثرند. معلم به عنوان یکی از عناصر، اهمیت خاصی در نظام تعلیم و تربیت دارد و رضایت او می‌تواند در تحقق اهداف آموزش و پرورش تأثیر بسزایی داشته باشد. (کلدی، ۱۳۸۲: ۱۰۴) در آموزش و پرورش عناصر مختلفی نظیر کتاب، فضا و تجهیزات و وسایل آموزشی، منابع مالی و... دخیل‌اند؛ اما هیچ یک از آن‌ها قادر نیستند نقش عنصر انسانی (معلم) را ایفا نمایند و یا جایگزین آن شوند؛ زیرا با وجود آن که عناصر مختلف در این زمینه مهم هستند و وجود آن‌ها الزامی است؛ ولی برخی از این عناصر نقشی حیاتی دارند که اگر وجود نداشته باشند، تعامل عناصر سیستم ایجاد نخواهد شد و به طور کلی، سیستم معنای خود را از دست می‌دهد.

«مؤسسه بین المللی آموزش و پرورش کودکان، در زمینه آماده‌سازی معلمان ابتدایی ابراز می‌دارد که کیفیت تجارب یادگیری در دانش‌آموزان از

ابتدایی در آینده قرار می‌دهد که کار مدیریت و برنامه‌ریزی آن را بسیار دشوار می‌سازد.

اهمیت آموزش ابتدایی

همان‌طور که کنفوسیوس اظهار داشته است: «هرجامعه‌ای در آموزش و پرورش سرمایه‌گذاری کند، هرگز ورشکسته نخواهد شد.» (عمازاده، ۱۳۸۰: ۶۵) کودکان و نوجوانان منابع عظیم سرمایه و با ارزش‌ترین ذخایر یک جامعه هستند و هر قدر برای حفظ این منابع کوشش شود، جامعه در آینده ثروتمندتر و سعادتمندتر می‌شود. (نجار لشگری و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۳۳)

آموزش و پرورش در شکل فراگیر امروزی یکی از بنیادهایی است که با جامه عمل پوشاندن به کارکردهای عمده خود، می‌تواند یکی از سهامداران اصلی تغییر و تحول در جهت توسعه باشد. (دهقان، ۱۳۸۳: ۱۲۵) «تجربه کشورهای توسعه یافته بیانگر این واقعیت روشن است که آنان نخستین همت خود را بر آموزش و پرورش بنا نهاده‌اند و در این راه از هیچ تلاشی فروگذار نکرده‌اند. در بستر همین آموزش و پرورش بوده است که امروز توفیقات ارزشمندی را به دست آورده و الگوهایی از توسعه را نیز به دیگر کشورهای جهان ارائه داده‌اند. (معاونت آموزش ابتدایی، ۱۳۹۱: ۸۱)

به اعتقاد میردال، دولت می‌تواند از طریق احداث مدارس، دبیرستان‌ها، مؤسسات آموزشی مالی و فنی، عرضه نیروی کار با بازدهی زیاد را افزایش دهد و کاملاً توانایی تولیدی کشور را افزایش دهد. برنامه‌های آموزشی باید همه جانبه، گسترده و همه گیر گردد؛ باید برنامه‌های آموزشی را از سطوح ابتدایی شروع کرد و حتی آن را در این سطح اجباری نمود. (دیانی، ۱۳۸۸: ۱۵۰)

بنابراین زیربنای توسعه هر کشوری از طریق آموزش و پرورش آن کشور نهاده می‌شود، که ستون‌های اصلی آن را باید در آموزش ابتدایی جستجو نمود. این اهمیت به اندازه‌ای است که بی‌توجهی به آن آثار زیانباری را در ابعاد مختلف بر پیکره پیشرفت و تعالی هر سرزمینی بر جای می‌گذارد. اهمیت آموزش ابتدایی به اندازه‌ای است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره فرموده اند: «حکایت کسی که در کودکی می‌آموزد،

مسائل مهم و استراتژیک برای آینده ملی است، لذا معلمان دوره ابتدایی باید با دانش، مهارت، ارزش‌ها و تکنیک‌هایی مجهز باشند، تا در تعامل با دانش‌آموزان، والدین، همکاران، مدیران و آژانس‌های اجتماعی و دیگران موفق باشند.» (ملائی نژاد، ۱۳۹۱: ۳۷)

تجربه‌های اولیه زندگی در خانواده سپری می‌شود و پس از آن پیش دبستانی و دبستان به عنوان یک فضای بیرونی مؤثر در تربیت کودکان نمود می‌یابد و باید تجارب زندگی در خانواده را یا اصلاح نماید و یا آنکه تقویت کند. در هر صورت این تجارب اولیه در مدرسه که تجارب اولیه یادگیری و تربیت شدن نیز خواهند بود، مبناهای اساسی تربیت را بنا می‌گذارند و چنانچه درست عمل نشود، بقیه مراحل زندگی نیز به آن سوی جهت می‌یابند و به طور کلی آینده هر کشوری را به این صورت رقم خواهد زد. بستر اصلی این تجربه‌های مقدماتی در دوره ابتدایی، توسط معلمان که گاهی جایگزین پدران و مادران در تعلیم و تربیت می‌شوند، نهاده می‌شوند و لذا نقش معلمان این دوره بسیار حائز اهمیت است.

جایگاه معلمان دوره ابتدایی را سیاستگذاران تعلیم و تربیت هم به خوبی درک نموده و به طور روشن در راهکار شماره ۱۲/۲ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به این شرح به آن پرداخته‌اند: «فراهم آوردن تسهیلات و امتیازات مناسب برای جذب و نگهداشت نیروهای کارآمد در دوره ابتدایی و تقویت نگاه تخصصی و زیربنایی به این دوره تحصیلی.»

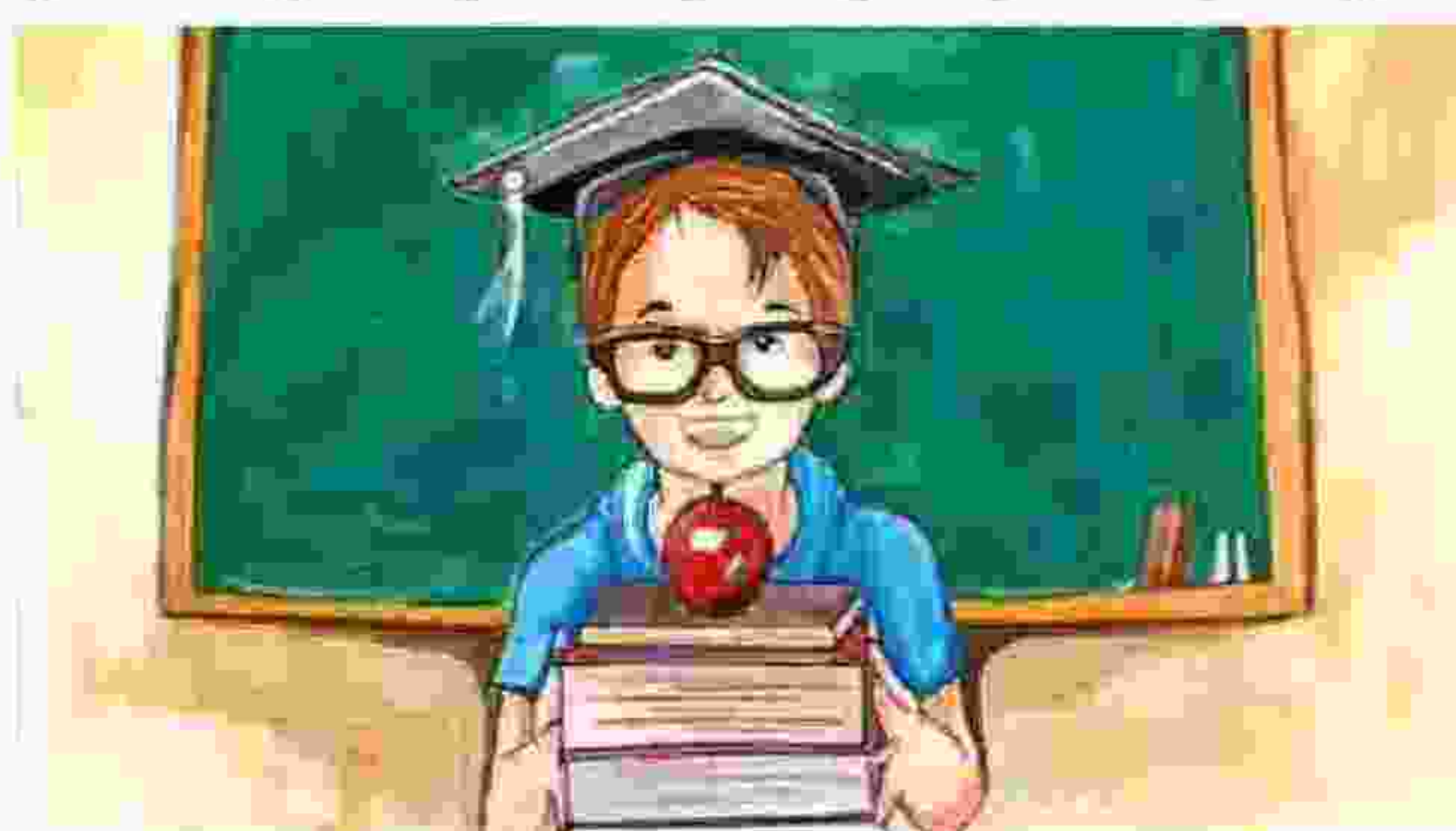
با وجود آنکه این موضوع در سند تحول به روشنی بیان گردیده است؛ اما فاصله دستیابی به امکانات اولیه زندگی برای معلمان این دوره همچنان یک مسأله اساسی است که علی‌رغم تلاش‌های صورت پذیرفته، فاصله با توفیق، فاصله‌ای بس طولانی و عمیق است.

حرفه‌ای نبودن معلمان در این دوره و یا نا به هنگامی حرفه‌ای آنان، مشکلی جدی است که مانع اصلی برای تحقق اهداف و دستیابی به شاخص‌های توسعه می‌باشد. تل(۲۰۰۰ به نقل از ملائی نژاد، ۱۳۹۱: ۳۷) در مقاله خود بیان می‌دارد: «نبودن معیارهای روشن برای سنجش کیفیت تدریس معلم، تدریس خارج از حوزه تخصصی و بی‌عدالتی اجتماعی از عمده‌ترین عوامل مؤثر در کاهش کیفیت تدریس معلمان است.

آینده آموزش ابتدایی

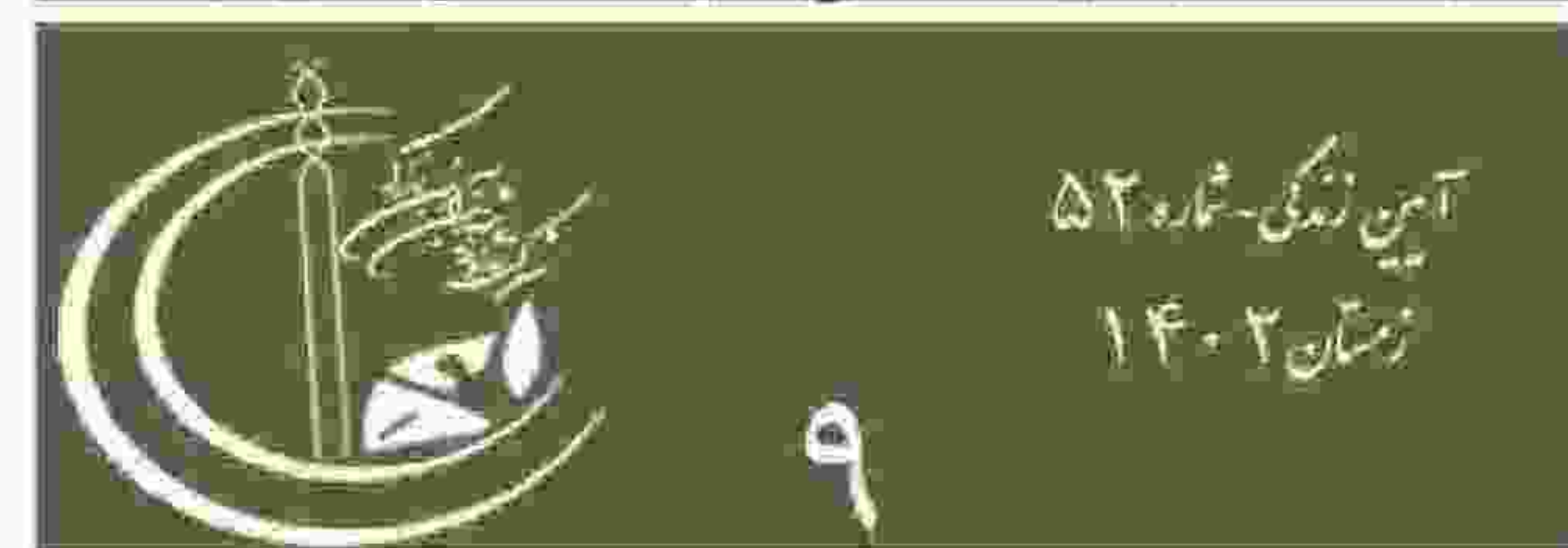
تحولات شتابان امروز و به تبع آن تحولات سریع‌تر از آن در آینده، که بسیار پیچیده و غیر قابل پیش‌بینی هستند، انسان آینده را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازند، که لازمه آن دارا بودن قدرت فهم و درک بیشتر و توان مواجه شدن خردمندانه با آن‌ها است. این میسر نشود، مگر از طریق آموزش و پرورش فرزندان امروز و سازندگان آینده؛ اما کودکان به سبب آنکه نسخه‌های نخستین خرد و فهم در آن‌ها نهاده می‌شود، آنان را قادر می‌سازد تا در مراحل دیگر زندگی به آسودگی با تغییرات مواجه شده و اساساً تغییرات را خود ایجاد نمایند. به عبارت دیگر، تنها انتظار از آینده‌سازان این نیست که بتوانند با تغییرات سازگار گردند، بلکه توقع آن است که آن‌ها خود با ایفای نقشی مؤثر، تغییرات آینده را ایجاد نموده و موجب تحول همه جانبه در آینده گردند.

این گونه نگاهی به تعلیم و تربیت برای ساختن آینده، مسئولیت آموزش و پرورش امروز و آینده را سخت‌تر و نقش آن را حیاتی‌تر می‌نماید. طبق نظر متخصصان، انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۰، علم و دانش بشر هر هفتاد روز دو برابر شود، بنابراین معلوم نیست نسل‌های آینده که سازندگان جوامع آینده هستند چه مسائل، مشکلات و چالش‌هایی را پیش رو خواهند داشت. از این رو، باید کودکان و نوجوانان که آینده سازان هر مملکتی هستند، طوری تربیت شوند تا بتوانند پاسخگوی تغییر و تحولات محیط و جامعه پر تلاطم آینده باشند. چون تاریخ بشر گورستان فرهنگ‌ها و جوامع بزرگی است که پایان فاجعه‌آمیز آن‌ها به آن سبب بوده است، که افراد آن جوامع نتوانسته‌اند در برابر چالش‌ها و تغییرها و تحولات، واکنش‌های ارادی،

بخردانه و برنامه‌ریزی شده‌ای را از خود بروز دهند. (وکیلی و امینی، ۱۳۸۹: ۱۸۴)

دوران آینده آموزش با ساختارهای متنوع و شکل‌های متنوع، مفاد متنوعی را ارائه می‌کند که شخص در بین آن‌ها قدرت انتخاب بسیاری دارد. برخلاف دوران حاضر که هدایت و سازماندهی جامعه بر عهده چند مغز ظاهراً نخبه گذاشته می‌شود و بقیه مردم دخالتی در ساختن این جامعه

آین ننگی- شماره ۵۲
زشتان ۱۴۰۲

ندارند و آرمانی‌ترین نقطه چنین جامعه‌ای وجود مردم سالاری است که شخص بتواند مغزهای تصمیم گیرنده را انتخاب کند، دوران آینده به مغزهای مختلف اجازه ساختن جامعه را می‌دهد. (مجیدی، ۱۳۸۰: ۶۳) به این اعتبار، هم باید فرصت‌های مناسب برای تربیت کودکان و نوجوانان متفاوت را ایجاد نمود که دارای ظرفیت‌های متفاوتی هستند و هم از خرد و توانمندی افراد مختلف برای ساختن تعلیم و تربیت بهره گرفت. به این ترتیب دوره ابتدایی برای زیربنایی بودن آن جایگاهی متفاوت در این زمینه خواهد داشت. زیرا توجه به تفاوت‌های دانش‌آموزان اهمیت بسزایی داشته و گذر از آن، لطامات جبران ناپذیری را بر پیکره تعلیم و تربیت و توسعه جامعه وارد خواهد ساخت.

نقش معلم از مخابره کننده اطلاعات، به یاریگر فراگیر، راهنما و هم درس با دانش آموز تغییر می‌یابد. این نقش جدید از اهمیت مقام معلم نمی‌کاهد، بلکه مستلزم دانش و مهارت جدید است. (کریمی، ۱۳۸۷: ۱۵۲)

تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه نه تنها بر دنیای اطراف معلم تأثیر می‌گذارد، بلکه باعث تغییر دانش آموزان، معلم و ابزارها و وسایل مورد استفاده برای تدریس می‌شود

در زمان حاضر، معلمان باید دانش خود را در مورد تغییرات مداوم در فرایند یاددهی یادگیری دوباره خلق کنند. (کریمی، ۱۳۸۷: ۱۵۲ به نقل از وایلات، ۲۰۰۷)

نویسنده: دکتر کیومرث امجدیان

منابع:

- دبانی، علیرضا (۱۳۸۸) توسعه اقتصادی . سمنان: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان
- دهقان، حسین(۱۳۸۳) توسعه انسان محور و آموزش و پرورش به آفرین(کتاب آموزش و پرورش و گفت‌وگوهای نوین) تهران: پژوهشکده تعلیم تربیت عمادزاده، مصطفی (۱۳۸۰) مباحثی از اقتصاد آموزش و پرورش . اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان
- کریمی، فریبا(۱۳۸۷) مطالعه صلاحیت های حرفه ای معلمان دوره ابتدایی. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی(دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار)، سال دوم، شماره ۴ کلدی، علیرضا و عسگری، گیتا(۱۳۸۲) بررسی میزان رضایت شغلی معلمان ابتدایی آموزش و پرورش شهر تهران. مجله روان شناسی و علوم تربیتی ، سال سی و سوم، شماره ۱، ص ۱۳۰-۱۲۰
- مجیدی، اردوان(۱۳۸۰) نظام برتر؛ آینده آموزش و آموزش آینده. تهران: نشر ترمه معاونت آموزش ابتدایی وزارت آموزش و پرورش(۱۳۹۱) مبانی نظری زمان آموزش، از چرایی تا چگونگی.
- ملائی نژاد، اعظم(۱۳۹۱) صلاحیت حرفه ای مطلوب دانشجو معلمان دوره آموزش ابتدایی. فصلنامه نوآوری آموزشی، شماره ۴۴، سال یازدهم
- نجار لشگری، سحر و دیگران(۱۳۹۲) بررسی تاثیر آموزش کودک به کودک بر آگاهی های بهداشتی دختران پایه سوم ابتدایی. مراقبت های نوین، فصلنامه علمی پژوهشی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، دوره دهم، شماره ۲
- وکیلی، نجمه و امینی، علی(۱۳۸۹) بررسی موانع آموزشی شکوفایی خلاقیت دانش آموزان دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان ابتدایی آموزش و پرورش منطقه هلیلان در استان ایلام در سال تحصیلی ۸۹-۸۸. فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، شماره ۴

مرکز آموزش علمی کاربردی شرکت تعاونی پیشگازان آیین زندگی
بلوار اشرفی اصفهانی، نرسیده به پل همت، خیابان قموشی (بارک) شهرک همای جنوبی
تلفن: ۰۲۱-۴۴۳۴۱۳۳۱